

2013-05-24

Kampala**AMNR KAMP20130524 Gud, naturen, nationen - om sexuella minoriteter och HBT-frågan i Uganda**

Samsynen är stor bland bedömare att lagförslaget mot homosexualitet, om det går till omröstning, kommer att antas på grund av det starka stöd det har hos den ugandiska allmänheten och bland parlamentarikerna. För närvarande råder dock ett vänteläge där ingen vet om eller när lagförslaget ska behandlas i plenum. HBT-frågan används av ugandiska politiker för att skyla över mer prekära problem på hemmaplan, eftersom den verkar enande och tar fokus från andra för regeringen och parlamentet besvärliga frågor. Omvärldens intresse, aktiva inblandning och finansiering av såväl HBT-rörelsen som dess motståndare är inte oproblematisks och har ibland bidragit till en ökad hotbild mot HBT-personer lokalt. HBT-rörelsens arbete och professionalisering har lett till att sexuella minoriteters rättigheter idag diskuteras i Uganda på ett sätt som vore otänkbart för bara 10 år sedan.

* * *

En utdragen behandling av ett kontroversiellt lagförslag

Uganda hör till de afrikanska länder där homosexualitet är förbjudet enligt lag. Penal Code, som stiftades 1950 under det brittiska styret, kriminaliserar "carnal knowledge against the order of nature".¹ En offentlig debatt om homosexualitet har pågått i Uganda de senaste 10 åren och kan beskrivas som en Kampala-diskussion där HBT-organisationerna tillsammans med andra MR-organisationer säkrat ett större utrymme, men också utsätts för diskriminering och hot. Artiklar i media med publicering av listor över homosexuella och talmannens uttalande om att ge skärpt HBT-lagstiftning i julklapp till folket (2012) tillhör de spektakulära inslagen i debatten.

¹ Penal Code Act (1950 reviderad 2007), kapitel 120, sektion 145.

Lagförslaget mot homosexualitet, Anti-Homosexuality Bill, lades fram i oktober 2009 av en enskild parlamentsledamot², David Bahati, tillhörande det styrande partiet NRM. Det ursprungliga förslaget är mycket långtgående till sitt innehåll och skulle, om det antogs, förstärka och överlappa det existerande förbudet mot homosexualitet i landet. Förslaget introducerar nya brott såsom främjande av homosexualitet och anger skyldigheter att rapportera homosexualitet inom 24 timmar med risk för ett treårigt fängelsestraff och böter. Dödsstraff föreslås för s.k. "aggravated homosexuality"³. Individer, enskilda organisationer samt media som känner till HBT-personer eller stödjer dem ska också kunna straffas.

Efter lagförslagets första läsning i parlamentet (2009) har det varit på remiss och utskottsbehandling. En majoritetsrapport från utskottet för juridiska och parlamentariska frågor har tagits fram och sedan början av året finns det en minoritetsrapport underskriven av fyra parlamentariker. I minoritetsrapporten avfärdas förslaget på grundval av att de föreslagna lagändringarna i princip redan finns i Penal Code och för att vissa delar, t.ex. lagföring av angiveri, skulle vara svåra att genomföra i praktiken. I februari påbörjades granskningen av lagförslaget i parlamentets MR-utskott. Ingen rapport togs fram av utskottet eftersom man bedömde att frågorna redan behandlats i rapporten från utskottet för juridiska och parlamentariska frågor.

För närvarande råder ett vänteläge där ingen vet om eller när lagförslaget ska behandlas i plenum. Samsynen är stor bland bedömare att lagförslaget vid en omröstning kommer att antas på grund av det starka stöd det har hos den ugandiska allmänheten och bland parlamentarikerna. Det ugandiska parlamentets talman Rebecca Kadaga är en av förespråkarna och använder frågan som virke i byggandet av sin politiska karriär. Samtidigt finns det starka intressen som vill hålla tillbaka parlamentets behandling. President Museveni's hållning i frågan har pendlat mellan fördömande och nyansering. För några år sedan uttalade han att homosexualitet är "a

² Lagförslaget är en s.k. private members bill och därmed inte i formell mening regeringspolitik. Det motsvarar närmast en motion i Sveriges riksdag, även om jämförelsen haltar något.

³ "Aggravated homosexuality" definieras i lagförslaget som en homosexuell akt som utförs av en HIV-positiv person, en förälder, en drogpåverkad eller en person i maktposition. Sexuella övergrepp som utförs av en homosexuell person på minderåriga eller personer med funktionsnedsättning inkluderas också i begreppet.

decadent culture...being passed by Western nationals" ...” it is a danger not only to the Christian believers but to the whole of Africa”.⁴ På senare tid märks ett skifte i retoriken när han betonar att homosexualitet historiskt har accepterats i Uganda men att det inte uppmuntrats. I slutet av förra året försäkrade presidenten att även om parlamentet var fast beslutet att avsluta behandlingen av lagförslaget, så kommer inte dödsstraff att realiseras. Däremot underströk han sin negativa syn på rekrytering av och främjande av homosexualitet liksom vikten av att skydda minderåriga. Liknande uttalanden förekom även under perioden som föregick valen 2011. I slutna rum försäkrar president Museveni att han inte stödjer lagförslaget och att det inte är regeringspolitik. Enligt konstitutionen kan presidenten välja att godkänna, motsätta sig eller skicka tillbaka förslaget till parlamentet. Lagförslaget kan antas utan presidentens samtycke om han skickar tillbaka det till parlamentet två gånger.⁵ Interlokutörer inom HBT-rörelsen som ambassaden talat med tror inte att lagförslaget kommer att antas i närtid, åtminstone inte innan augusti i år då Museveni reser till USA för överläggningar.

Den största uppmärksamheten har den föreslagna lagen mot homosexualitet fått från västerländska regeringar och MR-aktivister i Afrika. Offentliga uttalanden från internationella aktörer har stärkt opinionen i Uganda för förslaget och bekräftat anhängarnas uppfattning om homosexualitet som en icke-afrikansk företeelse. Premiärminister Camerons uttalanden i samband med det brittiska samväldesmötet i Australien 2011 och kanadensiske utrikesministern Bairds uttalanden 2012 i samband med Inter-Parliamentary Union i Quebec är exempel på publika uttalanden från västliga ledare som märkbart förvärrar och försvårar situationen för HBT-personer i Uganda. De lokala HBT-organisationerna efterfrågar därför mer subtila påverkansformer från givarländernas sida och bekräftar i samtal med ambassaden att den tysta diplomati som praktiseras i Kampala under de senaste åren gett resultat och rörelseutrymme.

Civilsamhällets allt starkare röst

Under den senaste femårsperioden har civilsamhället i Uganda professionaliserats och gått från ad hoc-verksamhet till att arbeta effektivare i nätverk från gräsrotsnivå upp till policynivå. HBT-

⁴ Stella Nyanzi, Makerere University, “Alienating citizens: Exploring the poetics and polemics of foreign influence over homosexualities in Uganda”, March 2013.

⁵ Två tredjedelar av de närvarande parlamentarikerna måste rösta för ett lagförslag för att det ska antas i det ugandiska parlamentet.

rörelsen är inget undantag. Rörelsens ursprung kan spåras tillbaka till 2003-2004 då de två största organisationerna *Sexual Minorities Uganda* (SMUG) och *Freedom and Roam Uganda* (FARUG) bildades. Idag finns 18 etablerade HBT-organisationer i landet, var och en med runt 100 medlemmar. Flera av dem samarbetar under *Civil Society Coalition for Human Rights and Constitutional Law*, som bildades 2009 för att motverka lagförslagets antagande. Organisationen samlar 51 ugandiska organisationer inom olika områden. Successivt öppnas dörren också för personer som inte traditionellt varit del av HBT-rörelsen. Och det finns en mindre skara affärsmän och personer från samhällseliten som börjat bidra finansiellt till att stärka sexuella minoriteters rättigheter.

Det finns flera exempel på direkta interventioner för att förhindra HBT-organisationernas arbete. Mycket vanligt är att organisationerna inte lyckas få registrering hos "NGO Board" som lyder under inrikesministeriet. Ett mer handgripligt exempel är när Ugandas etikminister Simon Lokodo personligen stängde ner en teknisk workshop som FARUG höll i februari förra året eftersom han menade att deltagarna ägnade sig åt att främja homosexualitet. Lokodo stämdes av FARUG och domstolsförhandlingen är fortfarande pågående.

HBT-personer diskrimineras genom allmänhetens tystnad, olika former av trakasserier och ibland regelrätta överfall. Rädslan för att utsättas för detta hindrar många såväl från att "komma ut" som från att leva ett fullgott liv. Också när det gäller ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter brister respekten betänkligt. HBT-personer diskrimineras ofta i kontakten med vården, något som också riskerar att bidra till den ökande hiv/aids-statistiken landet. Förskjutning från den egna familjen och samhället är vanligt. Det finns också ett antal fall där HBT-personer blivit utstötta eller relegerade från skolor och universitet.

Homosexualitet - på import eller export

HBT-diskussionen i Uganda aktualiserar frågor om modernitet, tradition, kolonialism, suveränitet och demokrati.⁶ Ett av de vanligaste argumenten hos anti-homosexualitetsförespråkarna är att

⁶ Elina Oinas, University of Helsinki, "Queering a Postcolonial Call for Sovereignty: Case Ugandan Anti-Gay Bill", 2011.

homosexualitet är ett västerländskt fenomen som är oförenligt med afrikansk kultur. Det aktuella lagförslaget från 2009 är en konkret illustration av detta genom att det föreslår att ugandier som engagerar sig i homosexuellt umgänge utomlands ska kunna utlämnas och ställas inför rätta i ugandisk domstol. Amerikanska konservativa kyrkors delaktighet i motrörelsen i Uganda, internationella samfundets aktiva retorik, samt biståndsaktörernas penningflöden till försvar av frågan bidrar till bilden av homosexualitet som ett västerländskt fenomen, vilket riskerar att leda till ökad diskriminering lokalt.

HBT-frågan debatteras företrädesvis i de större städerna av ugandier med högre utbildning och av samhällseliten. På landsbygden är det ett tabubelagt ämne som sällan eller aldrig diskuteras. Homofobin är utbredd och det förekommer ofta missförstånd kring vad det innebär att vara homosexuell, bisexuell eller transperson. Sammanblandning med pedofili, sexuellt tvång och perversitet är vanligt. Dessa uppfattningar är i huvudsak grundade på okunskap och argument som regelbundet förmedlas via religiösa ledare och lokal media. Den ugandiska staten sanktionerar diskrimineringen genom det juridiska ramverket, men även genom att officiella företrädare i offentliga uttalanden direkt eller indirekt legitimerar argumenten.

Det mest aktiva motståndet mot homosexualitet återfinns bland religiösa och kulturella ledare och den del av befolkningen som är anhängare av deras budskap. I juni 2012 togs ett beslut i *Uganda Joint Christian Council (UJCC)*⁷, som uppmanar kyrkor och ugandier till vaksamhet mot fenomen som homosexualitet och "same sex union and other forms of sexual perversion". Samtidigt uttrycks vikten av att "reach out in love to those who are associated with lesbianism och homosexuality". *Inter-Religious Council of Uganda (IRCU)*, som förutom de nämnda kristna samfunden innefattar *Uganda Muslim Supreme Council* och *Seventh Day Adventist Church*, intar en liknande hållning när de ser homosexualitet som en synd som kan och bör botas. IRCU tar dock avstånd från det gällande förbudet mot homosexualitet. De avfärdar också det aktuella lagförslaget eftersom det yrkar på klausuler som redan är omhändertagna i gällande

⁷ UJCC samlar de anglikanska, katolska och ortodoxa kyrkornas medlemmar. Ca. 80% av befolkningen i Uganda är kristna.

straffrätt och med hänvisning till att livstids fängelse och dödsstraff inte är medmänskliga åtgärder som möjliggör botgörelse.

Media är en av de aktörer som enligt lagförslaget riskerar att straffbeläggas om de går homosexuella personers ärenden. Uganda har ett snabbt expanderande medielandskap som representerar många olika uppfattningar. Internet, tv, telefoni och radio har också blivit billigare och därmed mer tillgängligt för allmänheten. Från ett MR-perspektiv lämnar det dock en hel del att önska med trakasserier mot journalister aktiva inom känsliga områden och lagar som stärker den statliga styrningen över ordet. Mediedebatten kring homosexualitet har pågått under en tioårsperiod och startskottet sammanfaller med HBT-rörelsens organisering. Kulmen nåddes under 2003 med 143 artiklar om ämnet i pressen. Den senaste noteringen är ett fyrtiotal artiklar per år om frågan. Lokala radiostationer spelar en viktig roll i denna ibland aggressiva retorik genom att de aktivt förmedlar anti-homosexuella åsikter. Frågan behandlas dock inte bara propagandistiskt utan diskuteras också, inte sällan med utgångspunkt i ugandisk forskning på området.

Ambassadens kommentarer

Få betvivlar att lagförslaget mot homosexualitet från 2009 kommer att antas vid en omröstning på grund av det starka stöd det har hos den ugandiska allmänheten och i parlamentet. Osäkerheten gäller när och i vilken form. HBT-frågan används av ugandiska politiker för att skylla över mer prekära problem på hemmaplan, eftersom den verkar enande och tar fokus från andra för regeringen och parlamentet besvärliga frågor.

HBT-rörelsens huvudsakliga prioritering är i nuläget att utarbeta handlingsplaner i det fall lagförslaget antas, t.ex. genom att förbereda överklaganden, samt att öka allmänhetens kunskap om HBT-personers situation, framförallt på lokal nivå.

Den globala och lokala nivån är nära sammanlänkad vad gäller frågans dynamik i landet. Omvärldens intresse, aktiva engagemang och finansiering av såväl HBT-rörelsen som dess motståndare är inte oproblematisks och har ibland lett till en ökad hotbild mot HBT-personer lokalt. Uganda är ett land med många vardagsproblem och

stora utmaningar varför ibland västs vurmande för just HBT-personers rättigheter kan uppfattas som obalanserat.

Trots begränsningarna för HBT-rörelsen och andra MR-organisationer ska det ses som en framgång att HBT-frågor idag diskuteras i Uganda på ett sätt som vore otänkbart för bara 10 år sedan.